

Annotation

The article covers the study of local aspects of services market development at the case of the Transcarpathian region. First peculiarities of service industries allocation in terms of concentration within lowland, foothill and mountain natural economic zones in the region are studied. The influence of proximity to cities of regional subordination to the location and efficiency of the enterprise market, located in different natural and economic areas is shown.

Key words: region, services market, natural-economic zone, concentration, servicing.

УДК 338.45

**Навольська Н.В.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій,
Тернопільський національний економічний університет**

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ХЛІБА І ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Хлібопекарська промисловість України відіграє важливу соціальну і стратегічну роль у житті суспільства, задовольняючи потреби населення в основному продукті харчування. Хлібопекарська продукція характеризується різноманітним асортиментом, що відповідає традиціям та звичкам українських споживачів.

Досліджуючи сучасний стан підприємств хлібопекарської промисловості, можна прослідкувати тенденцію до спаду обсягів виробництва, зниження фондівіддачі та продуктивності праці, неефективне використання технологічних ліній, несвоєчасність поставок сировини, яка не завжди відповідає якісним характеристикам, застарілість технології виробництва і матеріально-технічної бази підприємств тощо. Понад 70% обладнання хлібопекарської промисловості фізично зношене і морально застаріле. Все це свідчить про неефективне використання виробничих і трудових ресурсів підприємствами цієї галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан і перспективи розвитку хлібопекарської промисловості України постійно досліджуються вітчизняними науковцями. Проблеми розвитку хлібопекарських підприємств досліджували такі фахівці, як А.Н. Васильченко, Ю.В. Давидюк, Н.Ю. Самойленко, Н.І. Костецька, І.Ю. Ладико, М.Ф. Плотнікова та інші [1-5].

Вітчизняні дослідники проаналізували тенденції, що мають місце в діяльності хлібопекарських підприємств. Результати їх досліджень дозволяють оцінити сучасний стан і рівень розвитку підприємств хлібопекарської промисловості та виділити проблеми, з якими вони стикаються.

Однак, науковцями мало уваги приділяється дослідженню проблем розвитку ринку хліба і хлібобулочних виробів Тернопільського регіону.

Постановка завдання. Дослідити сучасний стан і окреслити перспективи розвитку ринку хліба і хлібобулочних виробів Тернопільського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні проблеми хлібопекарської галузі Тернопільського регіону, як і України загалом, щодо формування позитивної динаміки виробництва, глибоко пов'язані із зовнішнім середовищем, зокрема з кон'юнктурою ринків зерна, борошна, електроенергії, транспортних послуг. Стан кон'юнктури ринку хліба Тернопільського регіону на сучасному етапі формується під впливом багатьох факторів, серед яких: економічні, політичні, соціальні, науково-технічні та ін.

У Тернопільському регіоні, як і в усіх регіонах України, спостерігається значний спад виробництва борошна. Основними споживачами борошна є хлібопекарські підприємства. Борошно займає понад 60% у собівартості хліба і хлібобулочних, а отже є основним чинником при формуванні ціни на хлібобулочну продукцію. Динаміка виробництва борошна у Тернопільському регіоні подана на рис. 1.

Ситуація на ринку хліба і хлібобулочних виробів є аналогічною щодо ринку борошна. На основі проведеного дослідження статистичних даних можна стверджувати, що протягом 1995-2011 рр. простежується спад виробництва хліба і хлібобулочних виробів в Україні і зокрема у Тернопільському регіоні.

Протягом 1990–1995 рр. в Тернопільському регіоні простежувалася тенденція до суттєвого зменшення обсягів виробництва продукції хлібопекарської галузі. Так, у 1995 році. обсяг виробництва

хлібобулочної продукції знизився на 72% порівняно з 1990 роком. З 1995 року по 1997 рік обсяг виробництва зменшився майже у два рази [4].

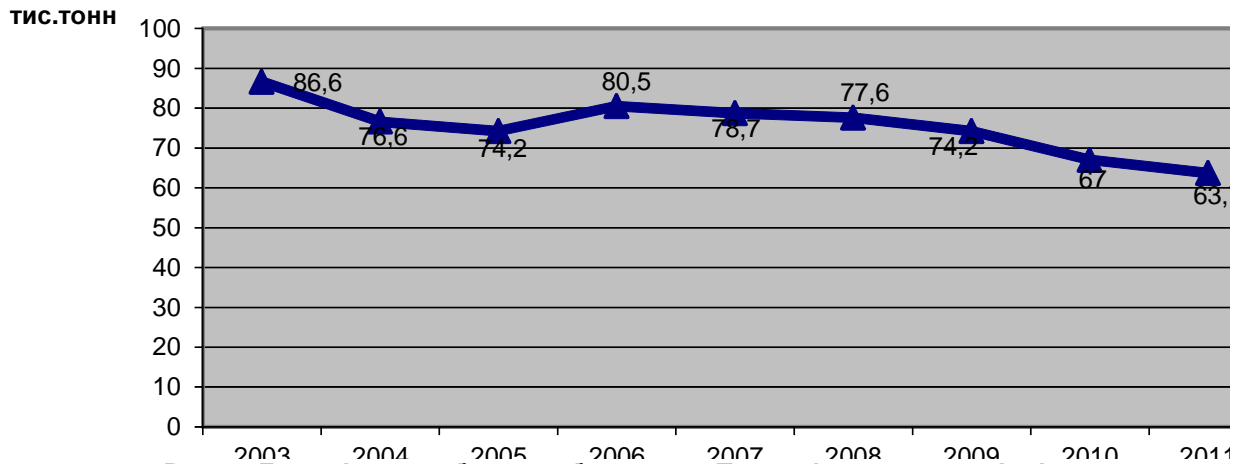

Рис. 1. Динаміка виробництва борошна у Тернопільському регіоні за 2003-2011рр.[3]

Ситуація із виробництва хліба і хлібобулочних виробів стабілізувалась протягом 1998-2003 рр. Обсяг виробництва коливався у межах 21-19 тис.тонн в рік. Однак ситуація дестабілізувалась у 2005-2006 рр.

Тенденція до спаду виробництва хліба і хлібобулочних виробів прослідковується протягом 2009-2011рр. Обсяг виробництва 2011р. зменшився у порівнянні із 2008р. на 4 тис.тонн або на 20% (рис. 2).

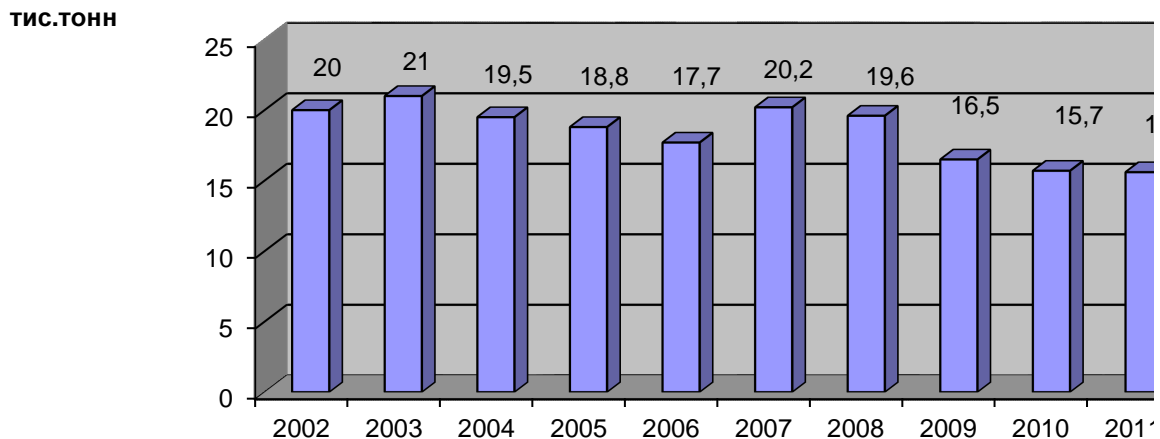

Рис. 2. Динаміка виробництва хліба і хлібобулочних виробів у Тернопільському регіоні за 2002-2011рр. [3]

Така ситуація на ринку хліба і хлібобулочних виробів наводить на думку, що населення Тернопільського регіону обмежене у споживанні даної продукції. Однак, ситуація на прилавках магазинів із продажу хліба і хлібобулочної продукції є зовсім протилежною. Ринок хліба і хлібобулочних виробів насичений різноманітною продукцією від різних виробників.

На основі медичних рекомендації середньодобова норма споживання хліба повинна становити не менше 250-350 г. Завдяки дослідженням науковців стало відомо, що люди в різних країнах світу вживають хлібні вироби від 150 г до 500 г на добу.

Враховуючи медичні рекомендації щодо споживання хліба на добу (300г) і кількість населення в Тернопільському регіоні, можна визначити потребу у хлібі і хлібобулочних виробах (табл. 1).

Отже, провівши аналіз показників таблиці 1, можна зробити висновок про те, що ринок хліба і хлібобулочних виробів Тернопільського регіону за 2006-2011рр. був обмежений на 107,3 тис.тонн продукції, тому можна вважати, що на ринку був дефіцит даної продукції.

Проте, аналізуючи сучасний ринок хліба і хлібобулочних виробів не можна стверджувати, що існує дефіцит продукції. Таку ситуацію можна пояснити тим, що статистичні дані про випуски хліба і хлібобулочних виробів в Україні і, зокрема, в Тернопільському регіоні не є достовірними. Обсяг «тіньового» виробництва продукції хлібопекарської галузі за 2006-2011рр. приблизно становить 107,3 тис.тонн або

42%. Слід зауважити, що статистичні обсяги виробництва хліба і хлібобулочної продукції мають тенденцію до зменшення, однак обсяги «тіньового» виробництва збільшуються із кожним наступним роком.

Таблиця 1

Рекомендовані обсяги виробництва хліба і хлібобулочних виробів в Тернопільському регіоні за 2006-2011рр. [3]

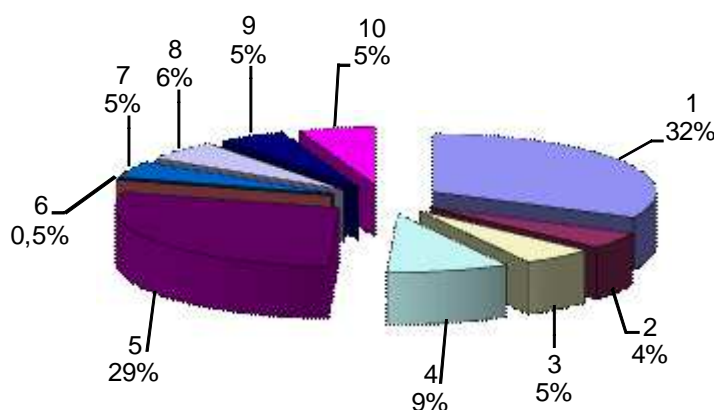
Роки	Кількість населення, тис.чол.	Виробництво продукції на одну особу в рік, кг	Виробництво продукції (за статистичними даними) тис.тонн	Рекомендовані обсяги виробництва продукції, тис.тонн	«Тіньовий» обсяг виробництва, тис.тонн
2006	219	46,2	17,7	37,23	19,53
2007	218	43,7	20,2	37,06	16,86
2008	217	42,8	19,6	36,89	7,29
2009	217	39,7	16,5	36,89	20,39
2010	218	39,4	15,7	37,06	21,9
2011	217	38,7	15,6	36,89	21,29

«Тіньовий» ринок хліба і хлібобулочної продукції наповнюють приватні пекарні, пекарні при супермаркетах, домашні господарства. Однак, від таких нелегальних обсягів виробництва страждають хлібозаводи, тому що із сторони державних і податкових органів ведеться контроль за ціноутворенням і сплатою податків. Така ситуація на ринку хліба і хлібобулочних виробів не є сприятливою для розвитку і підтримки вітчизняних хлібопекарських підприємств.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку Тернопільського регіону ключове завдання виробників – забезпечення населення продукцією в асортименті, кількості та якості, які би відповідали його смакам і традиціям.

У 2011 р. в Тернопільському регіоні функціонувало 37 хлібопекарських підприємств різного підпорядкування, а саме: ТОВ «Тернопільхлібпром», ПАТ «Микулинецький хлібо завод», ТОВ «Надзбруччя хліб», ТОВ «Бучачхлібпром», ПП «Почаївський хлібо завод», ТОВ «Кременецьхліб», ТОВ «Чортківський коровай», ПАТ «Лановецький хлібо завод», ТДВ «Збаразький хлібо завод», ПАТ «Чортківський хлібо завод», а також малі хлібопекарські підприємства.

Основна частина хлібопекарської продукції Тернопільського регіону виробляється промисловими підприємствами (понад 80%), частка малих хлібопекарських підприємств (у тому числі і підсобних господарств) становить 5% від загального обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів. Слід зазначити, що з кожним роком зменшується обсяг виробництва хлібобулочної продукції малими підприємствами (рис. 3).

Умовні позначення:

1. ТОВ «Тернопільхлібпром»;
2. ПП «Паляниця плюс»
3. ПАТ «Микулинецький хлібо завод»;
4. ТОВ «Бучачхлібпром»;
5. ТОВ «Надзбруччя хліб»;
6. ПАТ «Бережанський хлібо завод»;
7. малі підприємства;
8. ПП. Шевчук В.В.;
9. ПП. «Почаївський хлібо завод»
10. Інші хлібопекарські підприємства

Рис. 3. Структура підприємств за обсягом випуску продукції в Тернопільському регіоні

Малі хлібопекарські підприємства є потенційними конкурентами на ринку хліба і хлібобулочних виробів у Тернопільському регіоні. Асортимент їхньої продукції доволі різноманітний, однак її якість не завжди відповідає стандартним вимогам. Тому споживачі віддають перевагу продукції, яка є більш якісною на цьому ринку.

Аналіз виробництва хліба та хлібобулочних виробів у Тернопільському регіоні свідчить про те, що найбільше продукції виробляється у Підволочиському (3979 тонн), Буцацькому (1351 тонн), Шумському (1056 тонн), Кременецькому (1020 тонн), Тербовлянському (805 тонн), Чортківському (629 тонн) районах і у м. Тернополі (5429 тонн).

На основі проведеного дослідження можна виділити основні проблеми у діяльності хлібопекарських підприємств України і Тернопільського регіону:

- відсутність контролю на ринку зерна і борошна (значне зростання цін на борошно);
- збільшення обсягів «тіньового» випуску хліба і хлібобулочної продукції;
- подорожання палива й електроенергії (при адміністративному стримуванні цін на хліб, внаслідок чого відбувається зниження рентабельності хлібо заводів і малих хлібопекарських підприємств);
- невідповідність якості борошна вимогам хлібопекарського виробництва, внаслідок чого знижується якість хліба і хлібобулочних виробів;
- використання потужності хлібо заводів лише на 30–40% ;
- значне фізичне і моральне зношення хлібопекарського обладнання – в середньому на 70–80%;
- мінімальне оновлення технологічного обладнання хлібо заводів;
- підвищення кваліфікації працівників хлібопекарських підприємств;
- відсутність фінансування та єдиної скоординованої політики в питаннях виробництва вітчизняного хлібопекарського обладнання;
- створення сприятливих економіко-політичних умов для залучення як іноземних, так і вітчизняних інвесторів, застосування як вже давно відомих, так і нових форм кредитування виробництва тощо.

Висновки з даного дослідження. На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що ринок хліба і хлібобулочних виробів Тернопільського регіону є стабільним, насиченим конкурентоспроможною продукцією від різних виробників. Однак, державним органам управління необхідно звернути увагу на проблему «тіньового» випуску хліба і хлібобулочних виробів.

Для ефективного функціонування на ринку хліба і хлібобулочних виробів хлібопекарським підприємствам необхідно підвищувати конкурентоспроможність продукції, оновлювати технологічне обладнання, удосконалювати цінову політику, розширювати асортимент та зменшувати витрати у виробництві за рахунок впровадження нових технологій і переоснащення технологічної бази.

Бібліографічний список

1. Васильченко А. Н. Состояние и перспективы развития хлебопекарной промышленности в Украине / А. Н. Васильченко // Науко-виробничий журнал Харчова наука і технологія. – Одеса: Вид-во Одеської національної академії харчових технологій, 2009. – №1 (6). – С. 5–8.
2. Давидюк Ю.В. Напрямки підвищення економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств / Ю.В. Давидюк, Н.Ю. Самійленко// Вісник Хмельницького університету, 2001. – №2, т.3. – С. 32-35.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – 2012. – Режим доступу: [//www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
4. Державна служба статистики України / Україна у цифрах у 2011р [Електронний ресурс] – 2012. – Режим доступу: [//www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
5. Костецька Н. Аналіз діяльності хлібопекарської промисловості у контексті стратегічного розвитку галузі [Електронний ресурс] / Н. Костецька // Вісник ТДЕУ. — 2006. — № 2. — Тернопіль: Видавництво ТДЕУ, 2006. — Режим доступу: http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/LtqHpt.pdf
6. Ладико І.Ю. Аналіз стану підприємств хлібопекарської промисловості України. [Електронний ресурс] / І.Ю. Ладико, М.Л.Ладико Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/SocGum/Emp/2011_23_1/03Lad
7. Плотніков М. Ф. Стратегічні орієнтації підприємств хлібопекарської промисловості / М.Ф. Плотніков, В.В. Мосейчук // Економіка АПК. Міжнародний науково-виробничий журнал. — 2007. — №12 (158). — С. 42– 48.
8. Скопенко Н.С. Інноваційний розвиток хлібопекарської галузі України: основні напрями, проблеми, ризики [Електронний ресурс] / Н.С. Скопенко. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2010.../14.pdf

Анотація

У статті досліджено сучасний стан ринку хліба і хлібобулочних виробів Тернопільського регіону. На основі проведеного дослідження виділені основні проблеми в діяльності хлібопекарських підприємств України і Тернопільського регіону. Сформовано динаміку виробництва хліба і хлібобулочних виробів у Тернопільському регіоні. Враховуючи медичні рекомендації щодо споживання хліба на добу і кількість населення, подано рекомендовані обсяги виробництва хліба і хлібобулочних виробів в Тернопільському регіоні. Обґрунтовано перспективи розвитку ринку хліба і хлібобулочних виробів Тернопільського регіону.

Ключові слова: хлібопекарські підприємства, асортимент, хлібопекарська галузь, тіньовий ринок, ринок хліба і хлібобулочних виробів.

Аннотация

В статье исследовано современное состояние рынка хлеба и хлебобулочных изделий Тернопольского региона. На основе проведенного исследования выделены основные проблемы в деятельности хлебопекарских предприятий Украины и Тернопольского региона. Сформирована динамика производства хлеба и хлебобулочных изделий в Тернопольском регионе. Учитывая медицинские рекомендации относительно потребления хлеба на сутки и количество населения, поданы рекомендованные объемы производства хлеба и хлебобулочных изделий в Тернопольском регионе. Обоснованы перспективы развития рынка хлеба и хлебобулочных изделий Тернопольского региона.

Ключевые слова: хлебопекарские предприятия, ассортимент, хлебопекарская отрасль, теневой рынок, рынок хлеба и хлебобулочных изделий.

Annotation

A modern market of bread and bakegoodss of the Ternopil region condition is investigational in the article. On the basis of the conducted research basic problems are distinguished in activity of bakeries of Ukraine and Ternopil region. The dynamics of panification and bakegoodss is formed in the Ternopil region. Taking into account medical recommendations in relation to the consumption of bread on twenty-four hours and amount of population the recommended production of bread and bakegoodss volumes are given in the Ternopil region. The prospects of market of bread and bakegoodss of the Ternopil region development are reasonable.

Key words: bakeries, assortment, bread and bakegoodss industry, shadow market, market of bread and bakegoodss.

УДК 669.013 (477.64)

**Бут Т.В.,
аспірант,
Запорізький національний технічний університет**

ОЦІНКА ВПЛИВУ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ НА РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Регіональний розвиток розглядається як найважливіший напрям у здійсненні реформ і стабілізації економіки України. Відбувається процес самовизначення різних економічних структур, виявлення їх місця в новій суспільно-економічній системі, взаємозв'язків з іншими структурами. Необхідним елементом сучасної української реформи є перетворення структури економіки міських господарських комплексів. У містах зосереджена велика частина населення країни, сконцентрований творчий і економічний потенціали українського суспільства, що визначають розвиток народного господарства регіону та країни в цілому. Спад виробництва, що поглиблюється, зниження рівня і якості життя в містах вимагають ефективної структурної економічної політики. Отже, проблема розвитку промислового регіону дотепер залишається однією із невідкладних як на державному, так і на регіональному рівнях, потребує подальшого дослідження та розробки ефективних заходів подолання визначених проблем розвитку металургійного комплексу промислового регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням розвитку промислового регіону, зокрема вивченням особливостей їх формування, структури та типізації, ролі соціоекологічного чинника в їх формуванні займалися такі вчені, як Новікова О. Ф., Амоша О. І., Антонюк В. П. [6]. Екологічні проблеми промислових регіонів та шляхи їх подолання вивчали Зюзін В. О., Шаповал В. Ф., Зінченко Т. М., Ковган М. І. [3], Бондар О. М. [1]. Основні фактори та тенденції інвестиційного